

Zbigniew Kwieciński

Członek rzeczywisty
Polskiej Akademii Nauk

Kryzys społeczeństwa wychowującego jako źródło nadziei Wprowadzenie do dyskusji

Zadziwiająca i przygnębiająca jest aktualność diagnoz i hipotez ostrzegawczych sprzed ćwierćwiecza. Przed wielu laty (2002 r.) miałem odczyt we Wrocławiu w bardzo elitarnym „Salonie Profesora Dudka”. Owe prace wywiedzione przez wiele lat wywiedzione diagnozy streściłem w jednym zdaniu. Pamiętam je, bo wywołało burzę sprzeciwu w namiętnej dyskusji. Była to taka oto konstatacja: „Żyjemy w kraju powszechnej demoralizacji i epidemicznej głupoty”.

„Szkoda, że to wszystko jest aktualne” – napisała do mnie pewna znacząca humanistka, gdy podarowałem jej niedawno moją książeczkę z reprintem wykładu z 1981 roku.

Jak to było, jest i długo jeszcze będzie możliwe?

Nastąpiło wielowymiarowe pęknięcie społeczeństwa (wychowującego): materialne, społeczne, polityczne, technologiczne, ideologiczne i światopoglądowe i co do poziomu rozwoju, (np. J. Reykowski).

Rozwojową zmianę blokują dwojakie struktury.

„Struktury długiego trwania”¹ blokują rozwój nowoczesnego państwa demokratycznego z aktywnymi

¹ F. Braudel, *Dynamika kapitalizmu*, tłum. B. Baran, Aletheia, Warszawa 2013.

i refleksyjnymi obywatelami. Należą do nich: struktury społeczne i sprzężony z nim system kulturowy czy „zbiorowa podświadomość”, a tu: tradycje pochłopskie (szokujące hipotezy A. Ledera), poszlacheckie, posocjalistyczne, powierzchowna, frekwencyjna religijność i „dziedziczone” habitusy².

Do blokad mających charakter krótkiego trwania należą neoliberalizm gospodarczy, jego inwazja i imitacja w Polsce. Efektem tego jest głęboki podział na społeczeństwo anankastyczne (lęku przed zmianą) i społeczeństwo narcystyczne (skupienia na konsumpcji i hedonizmie)³.

Podziały te głęboko i długotrwale dzielą społeczeństwo w zakresach: sporu o przeszłość i kierunki rozwoju, zdolności do kompromisu ze strony zwycięzców demokratycznych wyborów, oceny szczególnej roli naszego narodu i państwa, tolerancji wobec „innych” i wobec różnic, znaczenia mitów i minionych zdarzeń dla systemów wartości⁴.

Poszerzająca się kultura upokarzania⁵ karmi zwycięstwo politycznego populizmu nacjonalistyczno-ksenofobicznego. Upadek religijności instytucjonalnie splecionej z państwem niszczy ją samą jako nauczycielkę moralności⁶. Brakuje zorganizowanej i skutecznej alternatywy w obrębie demokracji parlamentarnej.

Nadzieją jest samoodnowa społeczeństwa wychowującego, którą rokuje dwa paradoksy.

Edukacja zorganizowana jest opóźniona, jak cała kultura, wobec zmian systemowego otoczenia. Jak zatem przeprowadzić odnowicielskim zmianom? A jednak. Kryzys jest źródłem nadziei na nowe oświecenie. Tego nas uczą całe nasze dzieje, to powtarza współczesna psychologia i psychiatria.

Autorytarne i ksenofobiczne zamykanie się przed demokracją i otwarciem na świat powoduje gwałtowne wyłanianie się świadomości obywatelskiej⁷.

Potrzebne są oddolne sieciowe innowacje

- Wiemy już na pewno, że wielokrotne „reformy” wprowadziły chaos i upadek systemu edukacyjnego.
- Możemy liczyć tylko na innowacje oddolne, budujące sieci kształcenia tak wirtualnej, jak klasycznej edukacji jednostek autonomicznych, a zarazem uspołecznionych, otwartych na ponowoczesny świat.

² *Raport Polska 2050*. Komitet Prognoz „Polska 2000 Plus” przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 2011.

³ F. Riemann, *Oblicza lęku. Studium z psychologii lęku*, tłum. U. Poprawska, Wydawnictwo WAM, Kraków 2005.

⁴ *Raport Polska 2050*, dz. cyt.

⁵ A. Szahaj, *Inny kapitalizm jest możliwy*, Książka i Prasa, Warszawa 2015.

⁶ F. Ebner, *Słowo i realności duchowe. Fragmenty pneumatologiczne*, tłum. K. Skorulski, Wydawnictwo IFiS PAN, Warszawa 2006, za: P. Kostyło, „Paedagogia Christiana” 2016, nr 1.

⁷ P. Śpiewak, Wypowiedź w TVN24 „Fakty po faktach” 21.03.2016; M. Kofta, *Życie w różnych kodach*, „Academia” 2016, nr 1.

- Uniwersytety nie są zdolne do ożywczych zmian (Kongres Kultury Akademickiej 20-22 marca 2014 r. w UJ: brak zrozumienia związków z systemem edukacji i świadomości sprawstwa rektorów w degradacji własnych uczelni; rezygnacja z misji wychowawczej; trybalizm).

Bydgoszcz 10.01.2017.

Bibliografia

- Braudel F., *Dynamika kapitalizmu*, tłum. B. Baran, Aletheia, Warszawa 2013.
- Ebner F., *Słowo i realności duchowe. Fragmenty pneumatologiczne*, tłum. K. Skorulski, Wydawnictwo IFiS PAN, Warszawa 2006, za: P. Kostyło, „Paedagogia Christiana” 2016, nr 1.
- Kofta M., *Życie w różnych kodach*, „Academia” 2016, nr 1.
- Leder A., *Prześliona rewolucja. Ćwiczenia z logiki historycznej*, Wydawnictwo Krytyka Polityczna, Warszawa 2014.
- Raport Polska 2050*. Komitet Prognoz „Polska 2000 Plus” przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 2011.
- Reykowski J., *Różnice w mentalności jako źródło ideologicznych konfliktów*, „Nauka” 2014, nr 3
- Riemann F., *Oblicza lęku. Studium z psychologii lęku*, tłum. U. Poprawska, Wydawnictwo WAM, Kraków 2005.
- Szahaj A., *Inny kapitalizm jest możliwy*, Książka i Prasa, Warszawa 2015.
- Śpiewak P., Wypowiedź w TVN24 „Fakty po faktach” 21.03.2016.